

Welbevinden als krachtige start

Goede prestaties en een sterk welbevinden gaan samen, zo stelt ook het PISA-rapport. Een positief klimaat in scholen creëren, waar iedereen zich goed voelt, is dus zeer belangrijk. We nemen je mee langs de golvende weg van de kleurrijke Antipestslang. Hét symbool voor een antipestbeleid dat voor elke school richtinggevend kan zijn. Het werd ontwikkeld in een overlegplatform van de Vlaamse Onderwijsraad waar ook het COV zijn schouders zet onder een beleid dat inzet op het bevorderen van welbevinden. En jouw rol in de klas? Wanneer kinderen een meningsverschil hebben, kan je hen helpen onderhandelen. Zo leren ze omgaan met conflicten.

ILLUSTRATIES
Rutger Van Parys

Slang stopt pesten op school

Enkele weken geleden kreeg jouw school de poster 'Antipestslang' in de brievenbus. Met dit initiatief wil de Vlaamse Onderwijsraad elke basis- en secundaire school inspireren om pesten op school een halt toe te roepen. Het is een wake-up call voor iedereen op school. Elke leraar en elke leerling moet werk maken van een school waar iedereen zich goed voelt en er geen plaats is voor pesten.

KINDEREN IN DE PROBLEMEN

"1 kind op de 5 wordt in Vlaanderen gepest"

"1 kind op de 3 voelt zich niet goed in zijn of haar vel"

"1 op de 20 jongeren heeft dagelijks met pesten te maken"

"1 op de 10 jongeren heeft te maken met cyberpesten"

Dat zijn cijfers die hard binnenkomen. We willen voor onze kinderen en leerlingen toch een zorgeloze jeugd? Een kindertijd waarin ze kunnen ontwikkelen tot gelukkige personen? Deze cijfers tonen aan dat veel kinderen opgroeien mét zorgen. De cijfers zijn een indicatie voor de worstelingen

die een groot deel van de kinderen en jongeren meemaken. Maar het zijn vooral de verhalen achter deze cijfers die ons naar adem doen snakken.

Verschillende scholen, organisaties en instellingen zetten in op dit onderwerp. 'Pesten' duikt regelmatig op in blogs, tweets, reportages, nieuwsbrieven, parlementaire vragen, studiedagen, brochures, apps, enzovoort. Het is een thema dat leeft bij zowel kinderen als volwassenen. Iedereen heeft er wel iets over te vertellen en probeert oplossingen te vinden.

'Pesten' staat ook op de agenda van de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor). Samen met actoren be-

TEKST
Eva Tiquet

trokken bij het onderwijs en welzijn, werd enkele jaren geleden het 'Overlegplatform Welbevinden en Preventie van Pesten' opgericht. Deze geëngageerde organisaties willen samen hun schouders zetten onder een beleid dat inzet op het bevorderen van welbevinden en het voorkomen van pesten op school. Ook het COV maakt deel uit van dit overleg.

WELBEVINDEN ALS KRACHTIGE START

In december 2018 bracht dit overlegplatform een advies uit. Het vertrekt van een brede en positieve focus op welbevinden. Om pesten te voorkomen, moet je inzetten op meer welbevinden op school.

In een tijd waarin 'welbevinden' vaak in één zin genoemd wordt met 'daling van kwaliteit', wil de Vlor stellen dat welbevinden niet haaks staat op presteren. *"Welbevinden mag niet begrepen worden als 'de lat lager leggen'. Ambitieuze doelen realiseren veronderstelt dat leerlingen evolueren in een klimaat dat leren mogelijk maakt en stimuleert. Om de prestaties en het excelleren van jongeren te bevorderen, moet onderwijs net meer inzetten op welbevinden."*¹

Ondanks de vele initiatieven om pesten te voorkomen en aan te pakken, blijven de cijfers verontwaardigend. Daarnaast wordt het fenomeen pesten ook complexer. Cyberpesten is prominent aanwezig. En pesten op basis van religie, gender en afkomst neemt toe.

Het overlegplatform dringt er in het advies op aan om een tandje bij te steken. Welbevinden en de preventie van pesten, moeten hoger op de beleidsagenda staan. Maar tegelijk kijkt het overlegplatform ook in eigen boezem en geeft aan wat het voor het Vlaamse onderwijsveld kan betekenen.

RICHTING GEVEN

Het nieuwe decreet leerlingenbegeleiding en het Referentiekader voor Onderwijskwaliteit motiveren scholen om te werken aan meer welbevinden

1 Vlor-advies 'Welbevinden en preventie van pesten op school' (20 december 2018) <https://www.vlor.be/adviezen/welbevinden-en-preventie-van-pest-en-op-school>

Antipestslang in het Vlaams Parlement

Op 27 november 2019 debatteerden de volksvertegenwoordigers in het Vlaams Parlement over pesten door jongeren. Onderwijsminister Ben Weyts reageerde: *"Hoe proberen we daartegen op te treden? Natuurlijk structureel. Dat hebben we vervat als doelstelling in het kader van de eindtermen en sleutelcompetenties. Belangrijker is nog de steun voor de scholen via brochures, het overlegplatform en nu via de Antipestslang die gisteren via de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) is goedgekeurd, met heel concrete tips over hoe je preventief met pes-*

ten moet omgaan, maar ook hoe je hiermee op het vlak van herstel moet omgaan. Vanuit de Vlaamse Onderwijsraad is dit een heel concreet initiatief."

<https://www.vlaamsparlement.be/plenaire-vergaderingen/1343477/verslag/1346099>.

op school. Tegelijk dwingt de dagelijkse realiteit scholen om pestsituaties aan te pakken en deze voor te zijn.

Het overlegplatform on-
dervond dat scholen met
veel vragen zitten. Wat moeten en kunnen ze doen
rekening houdende met hun pedagogisch project,
leerlingenpopulatie, schoolteam en ouderwer-
king? Vanuit verschillende organisaties krijgen
ze richtlijnen, methodieken, adviezen, studies, ...
aangereikt die hen moeten helpen om antwoorden
te vinden. Dat kan nuttig zijn. Maar vaak wordt het
moeilijk om door de bomen het bos nog te zien.
Soms helpt het om een algemeen richtinggevend
kader te krijgen met bouwstenen voor een anti-
pestbeleid. Het overlegplatform engageerde zich
om dat uit te werken.

Scholen die al stappen zetten om meer welbevinden op school te realiseren en pesten een halt toe te roepen, kunnen door dit richtinggevend kader gemotiveerd worden om hun werk voort te zetten. Scholen die nog worstelen met pestproblematieken worden door dit kader geïnspireerd om een werking op te starten.

EEN KLEURRIJKE SLANG

Op 26 november 2019 lanceerde het overlegplatform de Antipestslang. Deze 'slang' symboliseert een antipestbeleid dat voor elke school richtinggevend kan zijn. Daarom werd gekozen om enkel hoofdboodschappen mee te geven. Het is dus geen tot in de puntjes uitgewerkte handleiding. Wie de Antipestslang vastneemt, merkt meteen dat het uitwerken van meer welbevinden op school niet bereikt wordt met eenmalige acties. Iedereen die betrokken is bij de school moet ook betrokken worden bij een beleid voor meer welbevinden: schoolteam (ook de directeur, administratief medewerker, poetspersoneel, ...), leerlingen, ouders, ... Iedereen heeft er baat bij dat er meer welbevinden is op school, bij zowel leerlingen als personeel.

Onder de kernboodschap "We streven er naar

Scholen die een antipestbeleid uitwerken, doen dit stap voor stap en niet overhaast.

dat iedereen zich goed voelt op school en roepen (cyber)pesten een halt toe. Hoe doen we dat?", krijgt de Antipestslang vorm. Welbevinden is de sleutel om een punt achter

pesten te zetten. Vanuit deze positieve benadering evolueert een antipestbeleid dynamisch. De 'slang' golft als het ware over de affiche. De onderdelen van de slang (of de verschillende fasen van een antipestbeleid) haken op elkaar in. Er is samenhang nodig met eerdere fasen om een geslaagd antipestbeleid te realiseren.

PREVENTIE ALS BASIS

"Voorkomen is beter dan genezen". Dat geldt ook voor pesten. Het is dan ook logisch dat de Antipestslang zwaar inzet op preventie: Wat kun je als school doen om pesten te voorkomen?

Eerst moet er werk gemaakt worden van een **warm en verbindend schoolklimaat**. Dat lijkt een evidentie. Maar voor veel scholen blijft het een aandachtspunt. En dat is goed. Want een warm en verbindend schoolklimaat is een plaats waar het voltallige schoolteam oprecht in elke leerling gelooft. De school is de plaats waar elke leerling het vertrouwen moet krijgen in wat zij of hij kan bereiken. Ook als het 'spannend' wordt - als zich een lastige situatie voordoet - moet het schoolteam blijven inzetten op samenwerking en verbinding.

Meer welbevinden op school beperkt zich niet tot één dag, één leergebied, of één lokaal. Iedereen (personeel, leerlingen en ouders) moet daarom meedenken en verantwoordelijkheid opnemen in het realiseren van een warm en verbindend schoolklimaat. Uiteraard is de schoolleider hier een spilfiguur die dit beleid en de samenwerkingen die nodig zijn om het te doen slagen, kan faciliteren.

Om **meer welbevinden op school** te realiseren, moet dit streven integraal deel uitmaken van het DNA van de school (pedagogisch project). Zowel

leerlingen als het schoolteam moeten ervan overtuigd zijn dat ze moeten inzetten op welbevinden om pesten te voorkomen. Dat doe je door als leraar bewust te zijn van de groepsdynamieken in de klas en de speelplaats en er positief op in te spelen. Wat gebeurt er? Tussen welke leerlingen? Leerling A wijst naar leerling B? Maar waarom? Een goede communicatie met je leerlingen en collega's is hier essentieel. Ook als het moeilijk is, moet je het contact kansen geven. En daar is niet elke collega even sterk in. Dat mag. Maar probeer elkaar hierin bij te staan en te versterken.

Meer welbevinden creëer je ook door aandacht te hebben voor speeltijden en speelplaatsen. Voorzie een gevarieerd aanbod van spel en ontspanning. Bekijk ook de indeling van de ruimte: voelt iedereen zich veilig (kijk zeker ook naar de toiletten en gangen)?

Uiteraard moet iedereen op school weten wat mag en wat niet mag. Enkele duidelijke afspraken die iedereen kent, moeten welbevinden een kans geven.

Om specifiek **pesten en cyberpesten te voorkomen**, moet iedereen op school weten waarover het gaat. Wat is pesten? Wat doet de school als er toch gepest wordt? Waar vinden leerlingen, leraren en ouders informatie over dit thema? Bij wie kunnen leerlingen terecht? Bij medeleerlingen of een leraar? Iedereen wordt hierover regelmatig en helder geïnformeerd. Herhaling is een belangrijk principe in onderwijs. Dat geldt dus ook voor het informeren over pesten. En dat moet ook zodanig gebeuren dat iedereen mee is en dezelfde taal spreekt. Pas als dat gebeurt, wordt het thema pesten een verhaal van de hele school en blijft het niet beperkt tot een specifieke pestsituatie. Leerlingen die weten wat pesten is en dat dat niet op school getolereerd wordt, zijn er ook alert voor. Ze worden positief verantwoordelijk. Pesten en kinderen die gepest worden, dat is voor hen geen optie.

Bij het uitwerken van dergelijk antipestbeleid, worden ook afspraken gemaakt. Zo weet iedereen

vooraf wat er van hem of haar verwacht wordt. Wie deze afspraken niet nakomt, moet daar uiteraard op gewezen worden. Niet met het bestraffen-de vingertje, maar wel met een assertieve tussenkomst.

Scholen die een antipestbeleid uitwerken, doen dit stap voor stap en niet overhaast. Het groeit vanuit de eigen school. Een antipestbeleid dat van buitenaf wordt opgelegd, werkt niet.

Iedereen heeft een verantwoordelijkheid in het realiseren van meer welbevinden op school, voor leerlingen én personeel.

Wie dit soort preventief antipestbeleid ernstig neemt, beseft dat het ontwikkelen en bijsturen ervan moet opgevolgd worden. Dat gebeurt best door een groep binnen het schoolteam. Die krijgt hiervoor de steun, tijd en ruimte. Deze groep gaat ook op zoek naar samenwerkingen met collega's, leerlingen en ouders zodat het antipestbeleid echt deel wordt van het DNA van de school.

ALS ER TOCH GEPEST WORDT

Een goed preventief beleid kan pesten voorkomen, maar sluit niet uit dat er toch pestsituaties opduiken. Voor veel kinderen en volwassenen is het melden 'ik word gepest' een moeilijke stap. Toch is dit noodzakelijk om de pestsituatie aan te pakken. De Antipestsling zoomt dus ook in op het **signaleren van pesten**.

Iedereen op school moet weten bij wie ze terecht kunnen op zo'n moment. Dat moet veilig en laagdrempelig kunnen.

Daarnaast mag niemand van het personeel blind zijn voor pestgedrag. Het kan zich tussen leerlingen afspelen, maar net zo goed tussen een leerling en een leraar of tussen personeelsleden. Pesten wordt niet verdoezeld of weggewuifd. Pesten wordt herkend omdat men er alert voor is in

Lees verder op L-8

>>

We streven er naar dat iedereen zich goed voelt op school en roepen (cyber)pesten een **HALT** toe.
HOE doen we dat?

NAAR MEER WELBEVINDEN OP SCHOOL

- Streven naar welbevinden zit in het DNA van de school (pedagogisch project), zowel bij de leerlingen als bij het schoolteam.
- Het schoolteam is zich bewust van de groepsdynamieken en speelt daar positief op in.
- Alle teamleden tonen zich relatiebekwaam.
- De school gaat systematisch en gestructureerd na wat de impact is van haar beleid voor welbevinden.
- Een gevarieerd aanbod tijdens de speeltijd draagt bij tot het welbevinden.
- De school en de teamleden zorgen voor een beperkt aantal maar wel duidelijke afspraken die door iedereen gekend en gedragen zijn.

PESTEN SIGNALEREN

- Iedereen weet bij wie hij/zij veilig terecht kan om (cyber)pesten te melden.
- Het schoolteam herkent pestgedrag en is er alert voor, zowel in de klassen als tijdens de pauzes.
- De school noteert (registreert) elk pestincident om beter te kunnen opvolgen.
- Het schoolteam heeft ook aandacht voor de bredere kijk op (cyber)pesten, zoals tussen leraar en leerling of binnen het schoolteam.

EN VERDER ... ?

- De school biedt zelf of via partners ondersteuning aan voor leerlingen die kampen met een gebrek aan sociaal-emotionele vaardigheden.
- De school beschikt over een netwerk en heeft een overzicht van personen en diensten waar iedereen terecht kan.
- Vorming en training van personeel is de motor van een goed antipestbeleid.

<https://bit.ly/2tESgMq>

WARM EN VERBINDEND SCHOOLKLIMAAT

- We geloven en vertrouwen onvoorwaardelijk in elke leerling.
- Leerlingen, ouders, schoolteam, externe partners, ... kortom IEDEREEN denkt en werkt mee!
- Het schoolteam werkt SAMEN.
- Iedereen kan altijd bij iemand terecht.
- Ook als het 'spannend' wordt, blijven we inzetten op verbinding.
- De directeur blijft de spilfiguur om het belang van een warm en verbindend schoolklimaat te faciliteren.

PESTEN VOORKOMEN

- Een door iedereen gedragen visie mét een definitie van (cyber)pesten vormt de basis voor het antipestbeleid.
- ALLE personeelsleden, leerlingen en ouders worden regelmatig geïnformeerd.
- De school communiceert haar aanpak helder. (Wat doet ze? Bij wie kan je terecht?)
- De school werkt er gedurende het hele schooljaar aan, doorheen ALLE leergebieden/vakken.
- De schoolaanpak verbindt consequenties aan wie zich niet aan de regels houdt maar is niet enkel bestraffend.
- Een groep binnen het schoolteam volgt deze werking systematisch op:
 - Ze krijgt daarbij de steun, tijd en ruimte van de schoolleiding.
 - Ze zoekt samenwerkingsverbanden met de rest van het schoolteam, leerlingen en ouders.

PESTEN AANPAKKEN

- De school trekt de kaart van de herstelgerichte en verbindende aanpak.
- De school heeft doeltreffende methodieken om (cyber)pesten aan te pakken en past ze toe.
- De aanpak (en methodieken) sluit aan bij het pedagogisch project en de doelgroep van de school.
- De school werkt samen met clb, ouders, externe partners, ...

- ...
- Hier stopt een antipestbeleid uiteraard niet. De school evalueert regelmatig haar aanpak van (cyber)pesten en schaافت die bij.
 - Elke stap kan ook verder aangevuld worden, naargelang de eigenheid en de context van de school.

de klassen en in de gangen, toiletten, speelplaats, fietsenrekken, ...

Na de melding, moet de school het **pesten** ook **aanpakken**. Ze noteert daarom elk pestincident. Dan gaat ze op zoek naar doeltreffende methodieken die aansluiten bij de leeftijd van de kinderen, de doelgroep en bij het pedagogisch project van de school. Deze methodieken past de school toe vanuit een herstelgerichte en verbindende aanpak. Dat betekent dat iedereen die betrokken is bij het pestincident een rol krijgt en verantwoordelijkheid opneemt zodat de schade kan hersteld worden. Dat is essentieel om het vertrouwen te herstellen en onderlinge relaties te versterken. Een zuiver bestraffende aanpak van de 'pester' is daarom ontoereikend en kan zelfs een negatief effect hebben.

Scholen staan hierin niet alleen. Bij het zoeken en toepassen van methodieken om pesten een halt toe te roepen kunnen scholen samenwerken met

CLB, pedagogische begeleiding, ouders en eventueel andere externe partners.

Soms zijn **bijkomende stappen** nodig. Leerlingen blijven na het pestincident bijvoorbeeld worstelen met hun gevoelens en lopen vast op sociaal-emotionele vaardigheden. Dan kan de school hen hierin bijstaan, of externe partners hen hierin laten helpen.

NETWERKEN OPZOEKEN

De Antipestslang wil scholen inspireren om werk te maken van meer welbevinden op school als essentiële opstap om pesten een halt toe te roepen. Net zoals een slang, groeit zo'n antipestbeleid heel geleidelijk en dynamisch. Dat betekent ook dat de aanpak van pesten regelmatig geëvalueerd en bijgestuurd wordt. De school staat hier niet alleen. Ze kan beroep doen op een netwerk van personen en diensten.

Elk personeelslid van het schoolteam is mee motor van het antipestbeleid. Iedereen heeft een verantwoordelijkheid in het realiseren van meer welbevinden op school, voor leerlingen én personeel. Dat is een belangrijk inzicht. Uiteraard staan niet alle collega's even ver in dit proces. Dat is logisch. Maar vanuit het overlegplatform wordt wel aangestuurd op vorming en training zodat de verschillende fasen van de Antipestslang stap voor stap realiteit kunnen worden.

Scholen kunnen de Antipestslang regelmatig vastnemen als inspirerende lijn waarlangs ze hun eigen antipestverhaal samenstellen. Welbevinden op school creëer je samen en in verbinding met iedereen die betrokken is bij de school.

Geef de poster van de Antipestslang dus een plaats op school. Ga met elkaar hierover in gesprek. Motiveer elkaar om een school te realiseren waar alle leerlingen en personeelsleden zich welkom en gerespecteerd voelen.

Overlegplatform Welbevinden en Preventie van Pesten

Voor meer informatie over het Overlegplatform Welbevinden en Preventie van Pesten op school neem je een kijkje op de Vlor-website. Naast de adviezen, vind je hier ook interessante onderzoeken, presentaties en verslagen van evenementen. Het overlegplatform liet zich onder andere door deze informatie inspireren bij het uitwerken van de Antipestslang.

<https://www.vlor.be/themas/begeleiding-en-zorg/welbevinden-en-preventie-van-pest-en-op-school>.

PISA 2018 en welbevinden

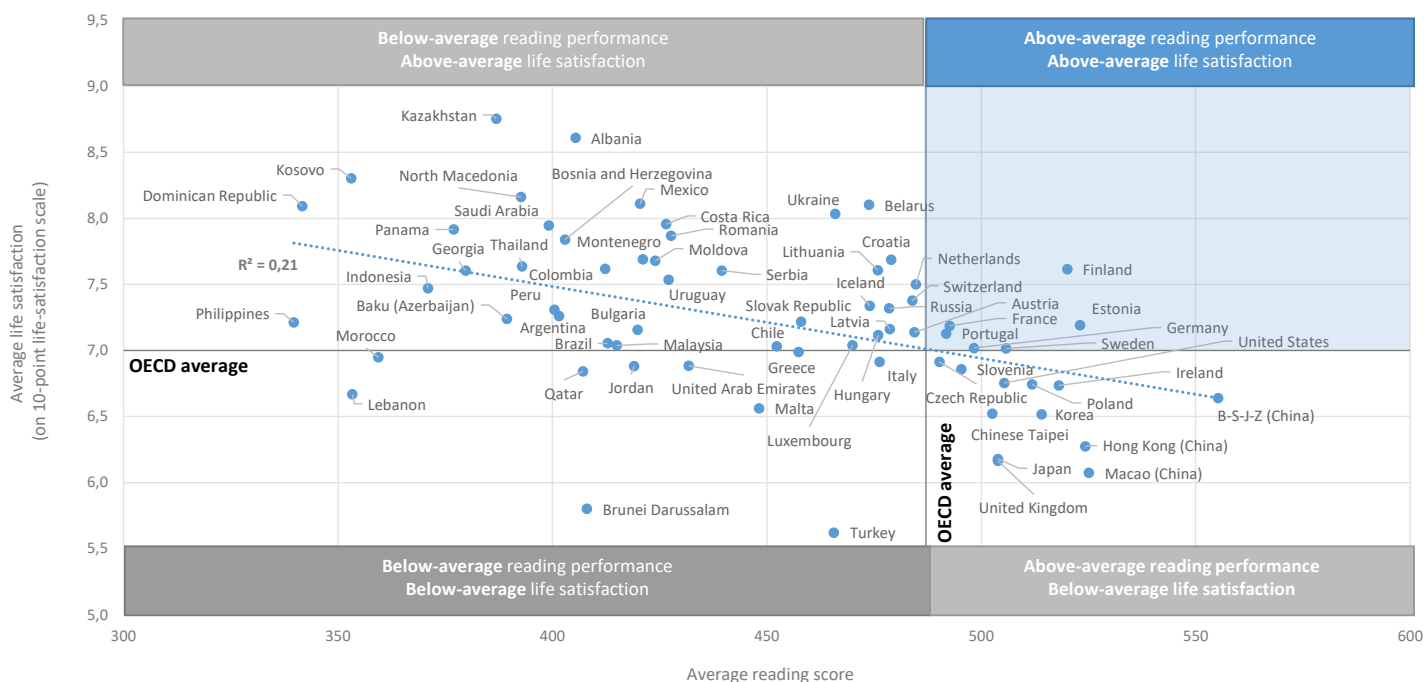
We kennen PISA 2018 of Programme for International Student Assessment als een internationaal vergelijkend onderzoek dat wereldwijd nagaat hoe het bij 15-jarigen gesteld is met hun vaardigheden en kennis van lezen, wiskunde en natuurwetenschappen. Maar het rapport heeft ook een luik over het welbevinden van deze jongeren. Dit deel is minder gekend onder het grote publiek, maar zeker de moeite waard om in te duiken.

Bij de lancering van het PISA-rapport op 3 december 2019 zei Angel Gurría, Secretaris-Generaal van de OESO: "Goede prestaties en sterk welbevinden kunnen simultaan aangeboden worden. China kent veel toppresterders, maar heeft van alle OESO-landen wel de meeste ruimte voor verbetering op socio-emotionele resultaten." Hij sloot zijn speech af met de woorden: "Het gaat om leven, niet om scoren. We moeten een positief klimaat in scholen creëren."

https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/programme-for-international-student-assessment-pisa#Resultaten_PISA_2018

TEKST
Eva Tiquet

Bron: PISA 2018 - Figuur III.11.5.

Welbevinden en lezen

15-jarigen kregen de vraag in welke mate ze tevreden zijn met hun leven. In 2018 reageerde 67% van de jongeren dat ze zich goed voelen. In 2015 was dat nog 72%!

PISA 2018 keek naar het welbevinden in relatie tot de leesprestaties. De figuur toont dat leerlingen in laagpresterende landen een hoger welbevinden kennen dan leerlingen in hoogpresterende landen. De leerlingen van Beijing, Shanghai, Jiangsu en Zhejian (B-S-J-Z China op de figuur) en Hong Kong zie je onderaan rechts in de figuur. Deze leerlingen scoren boven het OESO-gemiddelde voor lezen ('reading performance'),

maar onder het OESO-gemiddelde voor welbevinden ('life satisfaction'). Landen als Estland, Finland en Frankrijk slagen er wel in om boven het OESO-gemiddelde voor lezen én dat van welbevinden te scoren (rechtsboven).

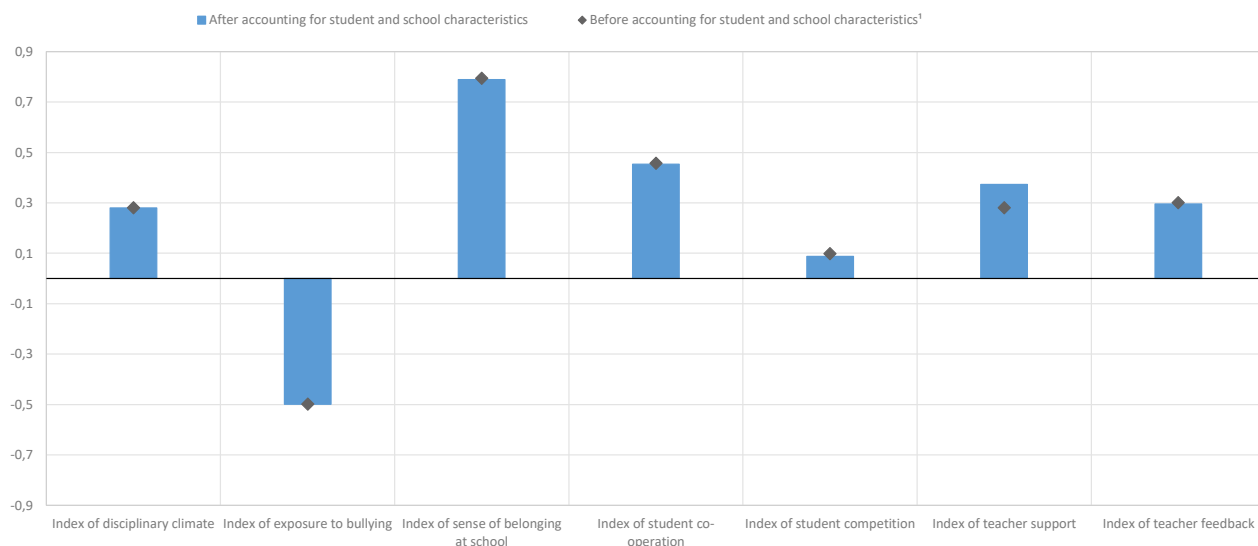
Over alle OESO-landen heen stelt men vast dat leerlingen die niet tevreden zijn met hun leven gemiddeld 5 punten lager scoorden op lezen dan leerlingen die wel tevreden zijn.

PISA 2015 stelde gelijkaardige bevindingen vast voor wetenschappen en welbevinden.

Greater life satisfaction

↑

Change in students' average life satisfaction associated with a one-unit increase in the following indices

Bron: PISA 2018 - Figuur III.11.7.

Welbevinden en schoolklimaat

Deze figuur brengt het verband in beeld tussen het welbevinden van 15-jarigen en het schoolklimaat, aan de hand van zeven indicatoren: disciplinair schoolklimaat (onder andere: er wordt in de klas geluisterd naar de leraar, lawaai in de klas), pesten, voelt men zich deel van de school, samenwerken tussen leerlingen, competitie tussen leerlingen, steun van de leraar en feedback van de leraar).

De figuur laat zien dat leerlingen die gepest worden op school ('bullying'), zich minder goed voelen (de balk wijst naar beneden). Terwijl leerlingen die voelen dat ze echt deel uitmaken van de school ('sense of belonging at school') en er vertrouwen,

steun en respect krijgen, een hoger welbevinden kennen (de balk wijst naar boven). Leerlingen die de leraar-leerlingrelatie positief ervaren, melden ook een hoger welbevinden (de twee rechtse balken die omhoog wijzen).

Het PISA-rapport concludeert dat deze resultaten aantonen dat de school niet enkel een centrale rol speelt in het beïnvloeden van de academische prestaties van leerlingen (lezen, wiskunde, ...), maar ook in hun leven in de brede zin.

De leraar als bemiddelaar?

Kinderen helpen onderhandelen in de lagere school

Dagelijks krijgen leerlingen en leraren te maken met meningsverschillen. Denk maar aan: Jef en Marie willen alle twee met de rode fiets rijden of Louize wil met Fatima spelen maar Fatima heeft daar geen zin in ... Wanneer kinderen een meningsverschil hebben, kunnen ze onderhandelen. Als leraar kan je hen daarbij helpen.

Vormingscentrum opvoeding en kinderopvang (VCOK), gespecialiseerd in opvoeding, kinderopvang en bemiddeling, ontwikkelde een draaiboek dat leraren wil leren de rol van bemiddelaar op te nemen. Het doel is om kinderen op school te laten ondervinden hoe het is om op een goede manier met meningsverschillen om te gaan. Dat is zowel interessant voor nu én voor later, zeker gezien de maatschappelijke tendensen van polarisering, radicalisering en overjuridisering. VCOK vertrekt vanuit *Verskil mag er zijn*. Het is een maatschappelijke noodzaak dat kinderen en leraren verschil aanvaarden en in het beste geval zien als een interessante uitdaging.

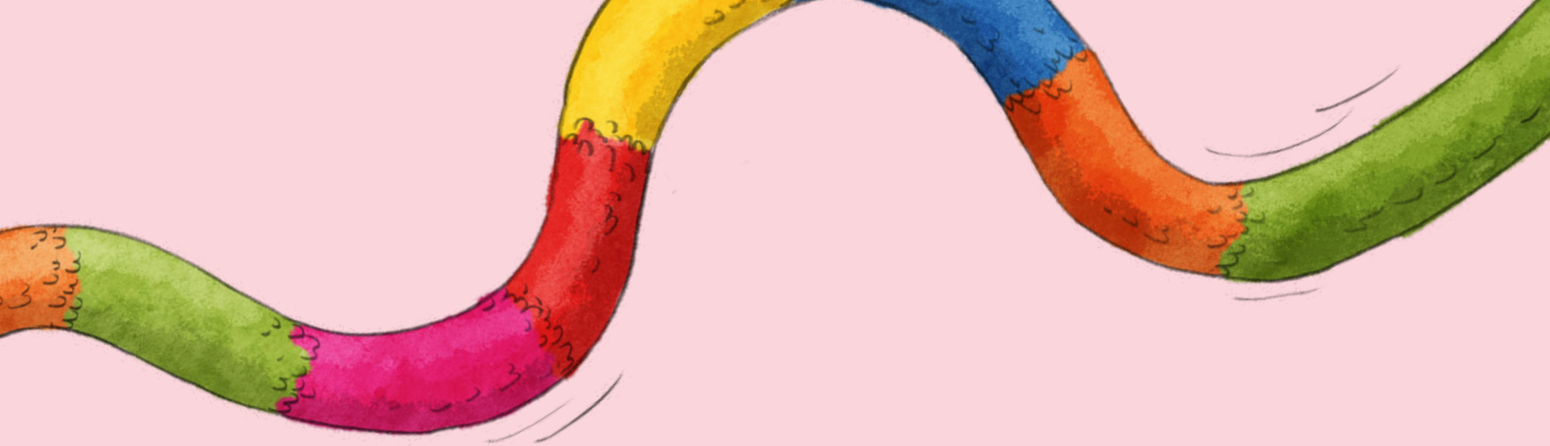
TEKST

Fien Lannoye &
Mia Renders (VCOK)

VALT ER IETS TE REGELEN?

Wanneer is het nu interessant om als leraar de rol van bemiddelaar op te nemen? Is er een meningsverschil, dan vraag je jezelf eerst af of er iets geregeld moet worden. Sommige meningsverschillen kunnen perfect naast elkaar blijven staan. Als twee kinderen bijvoorbeeld verschillen van mening over hun lievelingskleur dan moet er in principe niets geregeld worden. Het is belangrijk hierin een onderscheid te maken. Het leren van 'de kunst van het beschaafd oneens zijn' is namelijk erg verschillend van 'de kunst van het maken van een goed akkoord'.

Sommige meningsverschillen vragen wel een regeling. In het voorbeeld van Jef en Marie, is er

maar één fiets waar ze alle twee mee willen rijden. Er is sprake van twee onverzoenbare standpunten. Er is een probleem dat opgelost moeten worden en een regeling vraagt. Let wel, de beslissing mag nog niet op voorhand vastliggen. Als het schoolreglement bijvoorbeeld voorschrijft dat het verboden is om te lopen in de gang, dan is onderhandelen over dit onderwerp zinloos of zelfs onwenselijk. Dus enkel als de leerlingen zelf de regeling mogen beslissen, spreken we van onderhandelen. Kinderen kunnen samen onderhandelen zonder hulp, maar dat is niet vanzelfsprekend. De leraar kan hen hierbij helpen en de rol opnemen van bemiddelaar.

WANNEER NIET BEMIDDELEN, WANNEER WEL BEMIDDELEN?

Moet er iets geregeld worden?

- Nee, er moet niets geregeld worden
- Ja, er moet iets geregeld worden

Is er reeds een regeling?

- Ja, er is reeds een regeling
- Nee, er is nog geen regeling

Mogen de kinderen zelf beslissen?

- Nee, de leraar beslist
- Ja, de kinderen mogen zelf beslissen

VAN STANDPUNTEN NAAR BEKOMMERNISSEN

Het onderhandelingsmodel uit het draaiboek vertrekt vanuit de inzichten van Ury en Fisher aangevuld met de communicatietheorie van Watzlawick (zie kader blz.L-14). Ury en Fisher stellen dat een 'interest based onderhandelingsmethode' efficiënter is dan een 'positional based methode'. 'Interests' zijn belangen, 'positions' zijn standpunten. Onderhandelen vanuit belangen is volgens hen efficiënter dan vanuit standpunten. De methode is ook wel gekend als de win/win methode. We geven een heel bekend voorbeeld dat het verschil tussen de twee manieren van onderhandelen aantoont.

Twee zussen willen een appelsien. In de positional based methode proberen ze elkaar te overtuigen met argumenten. Bijvoorbeeld: 'ik heb recht op de appelsien omdat ik ze heb gekocht.' Of: 'Ik heb recht op de appelsien want jij hebt gisteren al de peer gekregen.' Zo blijven ze ruzie maken, zonder dat één van de twee de appelsien wil afstaan. De uitkomst? De zussen zoeken een compromis. Elk

Het is een maatschappelijke noodzaak dat kinderen en leraren verschil aanvaarden en in het beste geval zien als een interessante uitdaging.

krijgt de helft van de appelsien. Ze zijn beiden niet echt tevreden met de regeling maar ze leggen er zich bij neer omdat ze de regeling rechtvaardig vinden. De onderhandelaars verliezen alle twee, er is verlies/verlies.

Hoe kan het anders? Vanuit de interest based methode vertrekken de onderhandelaars vanuit bekommernissen. In plaats van elkaar te proberen overtuigen stellen de zussen de vraag: 'Wat wil jij eigenlijk van die appelsien? Wat is er zo interessant aan die appelsien? Wat heb jij eigenlijk nodig?' Wat blijkt? De ene zus heeft die avond een feestje en wil een cocktail maken en heeft daarvoor vers sap nodig. De andere zus heeft de volgende dag bezoek en wil een cake bakken en heeft daarvoor schil van een appelsien nodig. Ze komen tot een creatieve regeling waarbij zij niets verliezen. De ene krijgt al het sap, de andere de hele schil. Er is sprake van win/win.

Omdat de theorie vanuit Ury en Fisher nogal zakelijk is opgevat, heeft VCOK de methode aangevuld met de communicatietheorie van Watzlawick. Interests zijn niet zozeer 'zakelijke belangen' dan wel 'bekommernissen' die zakelijk en/of relationeel kunnen zijn.

Enkel als de leerlingen zelf de regeling mogen beslissen, spreken we van onderhandelen.

ONDERHANDELEN STAP VOOR STAP

Een goede onderhandeling doorloopt verschillende stappen. Wanneer de leraar de rol van bemiddelaar opneemt, helpt hij/zij de kinderen bij het volgen van dit stappenplan. In een eerste stap zet de leraar heel kort de twee onverzoenbare standpunten gelijkwaardig naast elkaar. Bijvoorbeeld: *'Klaartje, jij wil vooraan in de rij staan. Bram, jij wil ook vooraan in de rij staan. Peter staat er al en er kunnen maar twee kinderen vooraan in de rij staan.'* Daarna onderzoekt de leraar de bekommernissen. *'Wat is er zo bijzonder aan vooraan in de rij staan? Wat wil je eigenlijk? Wat houdt je echt bezig? Wat is er nu zo belangrijk voor jou? Waar gaat het eigenlijk over? Waar maak jij je het meeste zorgen over? Wat als je niet vooraan zou staan?'*

De leraar stimuleert de kinderen om te starten vanuit wat ze wel willen in

plaats van wat ze niet willen. Hij kan ook zelf mogelijke bekommernissen verwoorden. De leraar van Klaartje en Bram helpt de kinderen de bekommernissen verkennen: Klaartje wil eigenlijk snel in de klas nog iets regelen. Bram wil dringend iets zeggen aan Peter. Naast bekommernissen over de inhoud zijn er ook bekommernissen over wie ze zijn. Klaartje wil bijvoorbeeld gezien worden als ijverig. Bram wil gezien worden als beste vriend van Peter.

Wanneer de bekommernissen voldoende verkend zijn, zet de leraar ze in stap 3 gelijkwaardig naast elkaar. Hij herhaalt wat de kinderen hebben ge-

Onderhandelen en communiceren

Ury en Fisher schreven in 1981, *Getting to yes. Negotiating agreement without giving in*. Het werd in 1994 in het Nederlands vertaald: *Excellent onderhandelen*.

Ury en Fisher hebben de manier van onderhandelen wereldwijd fundamenteel veranderd. Ze leggen het verschil uit tussen positional based en interest based onderhandelen. Positional based vertrekt van twee onverzoenbare standpunten. Interest based vertrekt van verzoenbare belangen. Als je onderhandelt vanuit standpunten dan zet je elkaar onder druk en dan is het resultaat een compromis waarin beide onderhandelaars water in de wijn moeten doen. Dit is een verlies/verlies methode. Als je onderhandelt vanuit belangen dan onderzoek je wat voor

beiden echt belangrijk is en dan is het resultaat een creatieve regeling die tegemoet komt aan ieders bekommernissen. Dit is de win/win methode.

Watzlawick heeft de kijk op communicatie wereldwijd fundamenteel veranderd. In zijn boek van 1967 *Pragmatics of Human Communication* beschrijft hij 5 communicatie-axioma's: 1. Communiceren is elkaar beïnvloeden. Je kan niet niet communiceren 2. Je communiceert voortdurend wie je bent, wie je denkt dat de ander is en wat je denkt over de onderlinge verhoudingen 3. Je communiceert vanuit een perspectief. Niemand heeft absolute waarheid 4. Je communiceert met en zonder woorden. 5. Je communiceert vanuit wisselend volgzone of leidende posities.

Als je onderhandelt vanuit belangen dan onderzoek je wat voor beiden echt belangrijk is.

zegd en toetst af of hij ze juist heeft begrepen. Nadien helpt de leraar de kinderen zoeken naar een nieuwe 'creatieve regeling'. Hierbij is het belangrijk om eerst te brainstormen en zoveel mogelijk oplossingen te bedenken. Pas nadien beoordeel je de ideeën. De leraar bewaakt dat de gekozen regeling voldoet aan het beslissingscriterium dat eigen is aan de onderhandelingsmethode van Ury & Fisher: Sluit deze oplossing aan bij de fundamentele betrachtingen van beide onderhandelaars? In het voorbeeld van Bram en Klaartje bedenken de kinderen het volgende: Bram vraagt Peter om samen elders te gaan staan. Klaartje staat vooraan in de rij. Beide kinderen zijn blij met deze regeling.

STAP 1 We zetten onze onverzoenbare standpunten kort gelijkwaardig naast elkaar

STAP 2 Wat zijn onze bekommernissen over zaken en over wie we zijn?

STAP 3 Begrijpen wij elkaars bekommernissen?

STAP 4 We zetten onze verzoenbare bekommernissen gelijkwaardig naast elkaar

STAP 5 Welke regelingen passen bij onze bekommernissen?

STAP 6 Wat is de beste regeling?

WAAR HEB JE ALS BEMIDDELAAR AANDACHT VOOR?

Het is belangrijk dat de bemiddelaar de bekommernissen van de twee onderhandelaars gelijkwaardig naast elkaar zet en voor beide perspectieven evenveel ruimte maakt. Wanneer

je als leraar tussenkomt als bemiddelaar trek je geen partij, zelfs

al begrijp je de bekommernis van het ene kind beter dan die van het andere, of al heb je meer sympathie voor het ene kind dan voor het andere. Door de twee perspectieven naast elkaar te zetten, erken je dat iedereen zijn eigen perspectief kan en mag hebben. Je gaat niet op zoek naar wie de waarheid zegt. Of wat er nu juist is gebeurd. De bemiddelaar zet zelf de sprong van 'Wie heeft gelijk' naar 'Ze hebben alle twee gelijk'. Zowel Klaartje én Bram, hebben vanuit hun perspectief alle twee goede redelijke redenen om een standpunt in te nemen. Dat is niet gemakkelijk, zeker voor ouders en leraren die het meestal beter moeten weten en de beste regeling moeten kunnen kiezen en voorstellen. Als bemiddelaar heb je een andere positie: je 'weet' het niet, de kinderen weten 'het best'.

Als je onderhandelt vanuit standpunten dan zet je elkaar onder druk en dan is het resultaat een compromis.

Naast gelijkwaardigheid is het belangrijk dat een onderhandeling respectvol verloopt. Volgens axioma twee van Watzlawick heeft communicatie een inhoudsniveau en een betrekkningsniveau. Communicatie gaat over zaken en over wie je bent. Communicatie verloopt vlot als iedereen elkaars zelfbeeld bevestigt. Mensen voelen zich goed en gedragen zich aangenaam als ze het gevoel hebben door de ander gezien te worden zoals zij zichzelf zien of zoals zij gezien willen worden. Het is belangrijk dat onderhandelaars op de bal spelen en niet op de persoon. De leraar moet ervoor zorgen dat kinderen elkaars zelfbeeld niet kwetsen. Als Bram bijvoorbeeld Klaartje begint uit te maken voor 'strever', dan moet je als leraar ingrijpen.

Als bemiddelaar heb je een andere positie dan als leraar: je ‘weet’ het niet, de kinderen weten ‘het best’.

ZONDER WAPENS

Onderhandelingen verlopen vaak bitsig, als een gevecht met wapens. Een wapen is gedrag waarmee men voor het gevoel van de ander, op een onfaire manier de eigen waarheid verdedigt. Er zijn wapens met woorden zoals spotten, belachelijk maken, kinderachtig maken, negeren, extreem maken van een mening, huilen. Er zijn ook wapens zonder woorden, zoals weglopen, wenkbrauwen fronsen, dichtklappen. De sterkste wapens zijn schuldinductie. Bijvoorbeeld: “Als jij niet toegeeft dan word ik heel verdrietig”. En chantage. Bijvoorbeeld: “Als ik niet vooraan in de rij mag staan dan mag jij niet naar mijn verjaardagsfeestje komen”. Je kan wapens ook indelen volgens het axioma twee van Watzlawick. Een wapen op inhoudsniveau is: “Wat jij zegt is dom”. Een wapen op betrekkingniveau is: “Jij bent dom”. Als bemiddelaar zorg je ervoor dat de kinderen geen wapens inzetten.

ONDERHANDELEN IS NIET EENVOUDIG

Om goed te onderhandelen moeten kinderen flexibel zijn, hun eigen standpunten kunnen opgeven, hun emoties beheersen, eigen gedachten formuleren, het perspectief van de andere begrijpen zonder akkoord te gaan, creatieve regelingen zoeken ... Kinderen moeten assertief zijn, en dit op twee manieren. Ze moeten opkomen voor eigen bekommernissen en tegelijk sterk genoeg in de schoenen staan om ook de ander een plaats te geven zonder schrik dat ze daardoor zelf geen plaats meer zullen hebben. Onderhandelen op basis

van bekommernissen, impliceert dat de onderhande-

laars een tijd zonder regeling kunnen tolereren. Het is een hele kunst om geen oplossing te zien. Gezien de complexiteit van deze nieuwe manier van onderhandelen en de benodigde vaardigheden focust VCOK in het draaiboek op de rol van leraar als bemiddelaar. De leraar helpt kinderen goed onderhandelen in plaats van elkaar onder druk te zetten om zelf zoveel mogelijk te winnen en zo weinig mogelijk te verliezen. Kinderen leren dat ze beiden kunnen winnen wanneer ze aandachtig luisteren naar elkaars bekommernissen en samen zoeken naar een regeling die tegemoetkomt aan wat zij eigenlijk willen. Zo leren ze belangrijke vaardigheden in het omgaan met verschil.

Wanneer je als leraar tussenkomt als bemiddelaar trek je geen partij, zelfs al begrijp je de bekommernis van het ene kind beter dan die van het andere, of al heb je meer sympathie voor het ene kind dan voor het andere.

Interesse in het draaiboek?

Het draaiboek ‘Kinderen leren onderhandelen’ past binnen “Families in Transitie, Transitie in Families”, het FiTTiF project van vier onderzoeksgroepen (UAntwerpen, KUL, UGent en VUB) dat liep van 2013 tot 2018. Het aanleren van attitudes bij bemiddeling in lagere scholen was één van de werkpakketten. VCOK heeft het draaiboek in zeven proeftuinscholen getest. Interesse? Stuur een e-mail naar info@vcok.be en wij bezorgen jou meer informatie.